

AUTOREFERAT

I. Imię i nazwisko: Tamara Brzostowska-Tereszkiewicz

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

2002: **Magister filologii angielskiej**, dyplom z wyróżnieniem wydany przez Instytut Anglistyki, Wydział Neofilologii Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Russian Poetry of the October Revolution in Polish and English Rewritings*, promotor: prof. UW dr hab. Aniela Korzeniowska (w systemie Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych).

2002: **Magister filologii polskiej w zakresie literaturoznawstwa i językoznawstwa**, dyplom z wyróżnieniem wydany przez Instytut Literatury Polskiej, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Poetyka baśni w „Piesniach Wasilisy Priemudroj” Bolesława Leśmiana*, promotor: prof. dr hab. Michał Głowiński (w systemie Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych). Rozprawa otrzymała **Nagrodę II stopnia im. Jana Józefa Lipskiego** za najlepszą pracę magisterską w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych, przyznawaną z ramienia Stowarzyszenia Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii „Otwarta Rzeczpospolita” (2003).

2007: **Doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa**, dyplom z wyróżnieniem wydany przez Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie dysertacji *Odnalezione w przekładzie. Translacje rosyjskich języków literaturoznawczych w polskim, angielskim i amerykańskim dyskursie humanistycznym (przypadki Olgi Michajłowny Freudenberg i Władimira Jakowlewicza Proppa)*, promotor: prof. dr hab. Danuta Ulicka, recenzenci: prof. zw. dr hab. Stanisław Balbus i prof. zw. dr hab. Roch Sulima.

III. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

2002–2006 – **doktorantka w Zakładzie Poetyki i Teorii Literatury**, Instytut Literatury Polskiej, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski (stypendiovane studia doktoranckie z rekomendacji Kolegium Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych).

2004–2007 – **asystentka w Pracowni Poetyki Historycznej** Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk.

2007 do chwili obecnej – **adiunkt w Pracowni Poetyki Historycznej** Instytutu Badań Literackich
Polskiej Akademii Nauk.

Obecne miejsce zatrudnienia:

Pracownia Poetyki Historycznej
Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk
ul. Nowy Świat 72
00-330 Warszawa
tel. (22) 826-21-78

IV. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) Monografia autorska:

Modernist Translation. An Eastern European Perspective. Models, Semantics, Functions. („Studien zur Germanistik, Skandinavistik und Übersetzungskultur”. Herausgegeben von Stefan H. Kaszyński, Andrzej Kątny und Maria Krysztofiak-Kaszyńska. Band 13), Peter Lang GmbH Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/M. – Berlin – Bern – Bruxelles – New York-Oxford – Wien 2016, 374 pp. ISBN 978-3-631-65776-8 (Print), E-ISBN 978-3-653-05123-0 (E-Book), DOI 10.3726/978-3-653-05123-0

b) Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Monografia autorska *Modernist Translation: An Eastern European Perspective. Models, Semantics, Functions* jest efektem realizacji indywidualnego projektu badawczego **Modernistyczne modele przekładu literackiego (2011-2015) w ramach Konkursu OPUS ogłoszonego przez Narodowe Centrum Nauki** (DEC-2011/01/B/HS2/03292). Prezentuje wyniki badań przeprowadzonych na styku kilku dyscyplin naukowych: „nowych studiów nad modernizmem”, kulturowo zorientowanych badań przekładoznawczych, „nowej”, tj. przekładocentrycznej komparatystryki literackiej i poetyki historycznej przekładu. Moim badaniom przyświecały dwa nadrzędne cele: 1) rewizja ustaleń i zrównoważenie zachodnich, eurocentrycznych badań nad modernistycznym przekładem literackim z perspektywy środkowo- i wschodnioeuropejskiej oraz 2) rekonstrukcja modeli przekładu literackiego w trzech wariantach narodowych modernizmu: angloamerykańskim, rosyjskim i polskim. Realizacja tych celów wymagała stworzenia nowego języka teoretycznego oraz wypracowania nowych ram konceptualnych i metodologicznych do opisu kultur przekładu, które są nie tylko odmienne i zróżnicowane, ale także wzajemnie opozycyjne. Mimo że

historyczny materiał porównawczy został zawężony do przekładów poetyckich w trzech narodowych modernizmach, wyniki przeprowadzonych badań mają charakter ogólniejszy, odnoszący się do specyfiki przekładu modernistycznego, i mogą zostać zastosowane do innych europejskich modernizmów literackich i innych domen przekładu literackiego (tłumaczeń prozatorskich i dramaturgicznych).

Do najważniejszych osiągnięć zrealizowanego projektu badawczego należy: 1) diagnoza „zwrotu translacyjnego” w zachodnioeuropejskich i amerykańskich kulturowych badaniach nad modernizmem; 2) redefinicja modernistycznego przekładu literackiego jako dyskursu modernizmu, poprzez który modernizm rozpoznaje i prezentuje własną tożsamość; 3) rewizja pojęcia „przekładu modernistycznego” jako *plurale tantum* – zbioru przeciwstawnych, a nawet wzajemnie wykluczających się odpowiedzi na pytanie: „czym jest nowoczesność w przekładzie?”; 4) rekonstrukcja modernistycznych modeli przekładu literackiego, obejmująca zjawiska awangardowe, nieawangardowe i antyawangardowe, rozpoznanie, że cechy poszczególnych modeli modernistycznego przekładu uwidaczniają się najpełniej we wzajemnych kolizjach oraz wyodrębnienie i charakterystyka modeli: iluzjonistycznych (parnasistowskiego, symbolistycznego, konstruktywistycznego, neoklasycystycznego) i antyiluzjonistycznych (ekspresjonistycznego, kubistycznego, konceptualnego i manierystycznego); 5) rozpoznanie, że poszczególne modele przekładu zderzały się ze sobą w trybie wzajemnego parodiowania i tworzyły własne „przeciw-modele”; 6) zbadanie reprezentatywności zrekonstruowanych modeli przekładu dla literackiego modernizmu oraz sprawdzenie identyczności ich wyznaczników w różnych artystyczno-ideowych wariantach narodowych modernizmu; 7) propozycja tropologii modernistycznego przekładu literackiego: charakterystyka poszczególnych stylów modernistycznego przekładu według określających je metatropów rozumianych jako figury ekwiwalencji translatorskiej (metaplazm, eufonia, metalepsis, chiazm, synekdocha, metabole, hiperbola, epifonema, zeugma i ironia); 8) odtworzenie ewolucji zakresu pojęcia przekładu literackiego w miarę przemian literatury nowoczesnej w różnych narodowych wariantach modernizmu; wreszcie – 9) potwierdzenie ciągłości paradygmatu modernistycznego w dwudziestowiecznej twórczości translatorskiej.

Pierwszy rozdział monografii, *The Translational Turn in Modernism Studies*, przedstawia przemiany metodologiczne w humanistyce drugiej połowy XX wieku zainaugurowane przez „zwrot językowy”, a potem przez „zwrot kulturowy”, ze szczególnym uwzględnieniem „zwrotu kulturowego” w zachodnioeuropejskiej i amerykańskiej translologii, „zwrotu translologicznego” w komparatyście literackiej, „zwrotu transnarodowego” w tzw. nowych studiach nad modernizmem oraz „zwrotu translacyjnego” w badaniach kulturowych. Aktualne tendencje historiograficzne i metodologiczne w badaniach nad modernizmem, takie jak: rozszerzenie pola przedmiotowego dyscypliny o historię i poetykę przekładu artystycznego, narastająca metaforyzacja pojęcia „przekładu” w narracjach o międzykulturowej ekspansji, transmisji i transformacji modernistycznej sztuki, wreszcie – istotne metodologiczne przeprofilowanie, dzięki któremu kategoria przekładu

przemieszcza się z płaszczyzny przedmiotowej na epistemologiczną, zapewniając sobie transdyscyplinarne zastosowanie – pozwoliły zdiagnozować na tym obszarze „zwrot translacyjny”.

Rozdział drugi, *Modernist Translation: Theses for Reconstruction*, definiuje reguły proponowanej rekonstrukcji modeli przekładu literackiego w trzech narodowych modernizmach. Dotychczasowe propozycje syntetycznego opisu przekładu modernistycznego utożsamiały go zasadniczo z translatorskim eksperymentatorstwem angloamerykańskiej awangardy, wskazując na kluczową rolę Poundowskiego wzorca artystycznego dla modelu modernistycznej translacji. Paradigmat awangardy stanowił faktycznie kryterium definiowania „nowoczesności” w przekładzie. Jest to podejście o tyle uzasadnione, że w wielu zachodnioeuropejskich koncepcjach badawczych modernizm jest identyfikowany z awangardą i to właśnie w awangardowym eksperymencie translatorskim zapisały się najistotniejsze sprzeczności i doświadczenia nowoczesnej twórczości przekładowej, spektakularne przeobrażenia i radykalne innowacje, w których najlepiej uchwytna jest „modernistyczna rewolucja w rozumieniu przekładu” (by odwołać się do formuły Stevena G. Yao). Polemizując z tym ujęciem, zaproponowałam ujęcie przekładu modernistycznego jako wiązki wzajemnie sprzecznych programów, tendencji i realizacji. Metodologiczne wzorce postępowania badawczego odnalazłam w lingwistycznej analizie opozycji fonologicznych współzałożyciela Praskiej Szkoły Strukturalnej, Nikołaja Trubieckiego, oraz w teoretycznych i analitycznych propozycjach środkowoeuropejskich strukturalistycznych szkół przekładu literackiego (polskiej, czeskiej i słowackiej).

W literaturze modernizmu wyodrębniłam dwa przeciwstawne typy twórczości translatorskiej, które zgodnie z klasyczną dla współczesnej translologii propozycją Jiří Levý’ego [*Umění překládu* 1963] nazwałam: iluzjonizmem i antyiluzjonizmem. W koncepcji twórcy przekładoznawczego funkcjonalizmu, translatorska „metoda iluzji”, pokrewna technikom stosowanym w teatrze iluzjonistycznym i powieści realistycznej, służy budowaniu złudzenia obcowania z oryginałem, natomiast „metoda antyiluzji” nie dopuszcza do takiego efektu dzięki specyficznym właściwościom tekstu docelowego i jego kontekstualizacji. Opozycyjne kategorie Levý’ego w odniesieniu do twórczości translatorskiej modernizmu pozwoliły wyeksponować jeden z jego najistotniejszych problemów epistemologicznych. To właśnie deziluzja, zgodnie z modernistycznym konwencjonalizmem, stanowi istotę nowoczesności w sztuce. W różnojęzycznych i różnonarodowych historiografiach modernizmu to sztuka abstrakcyjna, „nieprzedstawieniowa”, „niemimetyczna”, „bezprzedmiotowa” uznawana jest za najbardziej dla niego symptomatyczną. W nawiązaniu do formuły Wasilija Kandinskiego, że rozwój sztuki przebiega od realizmu do abstrakcjonizmu, ewolucję modernistycznej sztuki przekładu można przedstawić jako serię mutacji od mimetycznej iluzji, poprzez rozpad iluzji w translatorskim paradygmacie awangardowym do „przekładów-centonów” i abstrakcyjnych instalacji metaprzekładowych, które (przynajmniej w rozpoznaniu niektórych badaczy) przypieczętowują zwrot ku postmodernizmowi w praktyce translatorskiej. Nie sam antyiluzjonizm (translatorską „sztukę abstrakcyjną”, „ucieczkę z królestwa reprezentacji”), ale

właśnie konflikt między iluzjonizmem a antyiluzjonizmem uważam za jeden z najistotniejszych wyznaczników modernistycznego przekładu.

W obrębie nadrzędnej opozycji translatorskiego iluzjonizmu i antyiluzjonizmu scharakteryzowałam następujące wzajemnie przeciwstawne modele przekładu modernistycznego: parnasistowski, symbolistyczny, neoklasycystyczny, konstruktywistyczny (modele iluzjonistyczne) oraz – w paradygmacie antyiluzjonistycznym: kubistyczny, ekspresjonistyczny, manierystyczny i konceptualny. Kierunki dalszej dyferencjacji wyodrębnionych modeli wyznały kolejne pary opozycji, opisujące status i funkcję przekładu w kulturze docelowej: twórczości elitarniej i popularnej oraz autonomicznej i instrumentalnej. Jeżeli właściwe „wysokiemu modernizmowi” modele parnasistowski i symbolistyczny określić można jako elitarno-autonomiczne, to model neoklasycystyczny wykształcił odmiany: popularno-autonomiczną i popularno-instrumentalną, a model konstruktywistyczny: popularno-autonomiczną i elitarno-autonomiczną. Modele antyiluzjonistyczne (awangardowe i neoawangardowe) wykryły się w odmianach elitarno-autonomicznej lub elitarno-instrumentalnej. Dotychczasowe historiografie translatorskiego modernizmu zasadniczo ograniczały pole problemowe do translatorskiego antyiluzjonizmu i, wężej, do modelu elitarno-autonomicznego, obejmującego angloamerykańską twórczość przekładową „wysokiego modernizmu” i nieinstrumentalną ideologicznie twórczość translatorską awangardy, traktując je jako wzorcowe w procesie wykształcania się specyficznych cech modernistycznego przekładu jako osobnego dyskursu dwudziestowiecznej kultury. Przeprowadzone badania dowiodły jednak, że błędem byłoby utożsamiać innowacyjność, dezautomatyzację, eksperymentalizm, hybrydyczność, ciężenie w kierunku utopii artystycznych i ideologicznych wyłącznie z paradygmatem antyiluzjonizmu.

Wyodrębnione modele przekładu sytuują się w poprzek historycznych nurtów literackich i tradycyjnie wyróżnianych ewolucyjnych faz modernizmu. Przemieszczają poetologiczne i ideowe wyznaczniki owych nurtów poza ich historyczne granice czasowe i macierzyste konteksty. Decydujące znaczenie dla wyodrębnienia danego modelu przekładu mają nie historyczna poetyka reprezentowana przez oryginał i nie paradygmat poetyki, w którą przekład zostaje włączony w kulturze docelowej, ale właściwości układu translatorycznego: status i funkcja przekładu w kulturze docelowej, przyjęta koncepcja ekwiwalencji, modalność przekładu, rodzaj strategii dyskursywnej przekładu i technika jego wykonania, rozumienie „zadania tłumacza”, stopień „widoczności” tłumacza, modus percepcji sensorycznej projektowany przez przekład, odbiorca idealny oraz rodzaj i kryteria doboru tekstów do tłumaczenia. Prezentowane tu modele modernistycznego przekładu zawierają zarówno elementy rekonstrukcji historycznoliterackiej, jak uogólnienia wynikające z transpozycji tych elementów na translologiczny porządek terminologiczny. Zaproponowane w monografii nazwy modernistycznych modeli przekładu są identyczne z nazwami utrwalonymi w różnojęzycznych periodyzacjach modernistycznej literatury i sztuki. Taki zabieg terminologiczny pozwolił uwypuklić status i specyfikę przekładu jako dyskursu nowoczesnej literatury, usytuować

przekład literacki w ścisłym centrum modernistycznych innowacji literackich i artystycznych, wskazać na kluczową rolę przekładu (zarówno interlingwalnego, jak i intersemiotycznego) w ewolucji i ekspansji modernistycznej sztuki, podkreślić obecność podobnych nadrzędnych idei w różnych pod względem geopolitycznym i historyczno-kulturowym artystyczno-ideowych wariantach modernizmu oraz unaocznic ścisłą korelację modeli modernistycznego przekładu z nurtami modernizmu. Kolejne części rozdziału trzeciego: *Models and Oppositions: 3.1 The Splendour of Distant Horizons': Parnassian Translation, 3.2. Seraphim's Servants: Symbolism in Translation (3.2.1. Impressionist Translation, 3.2.2. Translation as Theurgy, 3.2.3 Metaphysical Translation), 3.3. The Chronotopical Fallacy: Neoclassicist Translation, 3.4. How to Make Translations? The Constructivist Model, 3.5. Cubist Translation, 3.6. The Conceptual Art of Translation, 3.7. Carnival and the Grotesque Body of the Target Poem: Expressionist Translation, wreszcie: 3.8. Modernism's 'Jardin Clos': Mannerist Translation* – prezentują formalne i ideologiczne wyznaczniki wyodrębnionych modernistycznych modeli przekładu literackiego oraz najwyrazistsze przykłady reallizacji omawianych stylów tłumaczenia.

Przegląd dwudziestowiecznych translatorskich praktyk literackich pozwolił dostrzec, że modele modernistycznego przekładu wyłaniały się w procesie dyferencjacji, tzn. definiowały i mobilizowały się wzajemnie przez tworzenie i przewycięzanie kolejnych opozycji w obszarze oddziaływania sprzecznych koncepcji literatury, języka, kultury i samej „nowoczesności”. Ich polaryzacja była produktem modernizmu, który ewoluował w trybie nieustannego odkształcania, wykluczania i różnicowania, przez opozycje i sprzeczności wynikające zarówno z jego ogólnoformacyjnej specyfiki, jak i z niewspółmiernych lokalnych tradycji ideowo-artystycznych oraz uwarunkowań historyczno-kulturowych i geopolitycznych. Rozdział czwarty monografii: *Parodicity and the Evolution of Translation Models* pokazuje, że poszczególne modele przekładu zderzały się ze sobą w trybie wzajemnego parodiowania, wyradzając się niekiedy w swoiste „przeciw-modele”. Ta ich „dialektyczna ewolucja” na drodze parodii i autoparodii może stanowić wzorcowy przykład trafności formalistycznych rozpoznań o konstrukcyjnej funkcji parodii w rozwoju form literackich: nie tylko jako istotnego czynnika innowacji formalno-stylistycznych, ale przede wszystkim jako podstawowej siły napędowej ewolucji literackiej, zasadniczego czynnika artystycznej zmiany w procesie historycznoliterackim, a nawet ogólnej zasady kreacji artystycznej. Relacje między poszczególnymi modelami modernistycznego przekładu cechuje parodyjność rozumiana, zgodnie z koncepcją „rosyjskich formalistów”, nie tylko jako „zorientowanie na siebie nawzajem (tym bardziej przeciwko sobie)” (Jurij Tynianow), ale przede wszystkim jako chwyt „obnażenia chwytu”.

W nawiązaniu do najnowszych retorycznych i metateoretycznych tendencji badań przekładoznawczych (m. in. „tropiki przekładu” Douglasa Robinsona, „tropologii transferu” Armina Paula Franka i „metametonimiki” Marii Tymoczko), poszczególne typy modernistycznego przekładu artystycznego zostały następnie zdefiniowane według nadrzędnych określających je tropów – figur ekwiwalencji translatorskiej. W tropologii modernistycznego przekładu, przekład symbolistyczny,

który zakłada audialną dominantę translatorską, można nazwać eufonicznym. Model parnasistowski, ze względu na silne zagęszczenie kalek semantycznych i strukturalnych oraz kluczową rolę brzmieniowych, leksykalnych i syntaktycznych barbarizmów – zasługuje na miano metaplazmatycznego. Model konstruktywistyczny, który zakłada rekonstrukcję głównej cechy konstrukcyjnej oryginału przy jednoczesnej zmianie układu czynników podporządkowanych, określiłabym jako chiastyczny. Metatropem przekładu neoklasykistycznego w wariacie popularno-instrumentalnym jest metanoia (*correctio*). Popularno-autonomiczna odmiana przekładu neoklasykistycznego podporządkowana jest metalepsis. Przekłady kubistyczne można opisać jako kodowane w metatropie metabole. Model ekspresjonistyczny ze względu na emocjonalną i stylistyczną nadwyżkę przekładu wobec oryginału to model hiperboliczny. Z kolei nadrzędnym tropem translatorskiej amplifikacji w przekładzie manierystycznym jest epifonem, oznaczający prymat ornamentu wobec semantyki. Model konceptualny najlepiej charakteryzuje zeugma jako figura oparta na paralelizmie strukturalnym i elipsie. Wreszcie, wszystkie antyiluzjonistyczne modele przekładu literackiego można scharakteryzować jako podporządkowane ironii. Zagadnienia te omawia szczegółowo rozdział piąty monografii, *The Tropology of Modernist Translation*.

Przeprowadzone badania umożliwiły rewizję dotychczasowych (zachodnioeuropejskich, amerykańskich i wschodnioeuropejskich) rozpoznań dotyczących „postmodernistycznej poetyki” przekładu literackiego w odniesieniu do wypracowanej w wyniku projektu typologii przekładu modernistycznego. Pozwoliły m. in. ustalić, że destrukcja iluzji reprezentacji oryginału w kulturze docelowej dokonała się nie przeciwko modernistycznej twórczości translatorskiej, ale w jej granicach. Niektóre cechy wskazywane w literaturze przedmiotu jako specyficzne dla „postmodernistycznego przekładu literackiego”, m. in. dyskursywna heterogeniczność, eksperymentatorstwo, radykalna modernizacja, hybrydyzacja, hipertekstualność, transgresyjność, transtekstualność i autoreferencjalność (metatranslacyjność, autorefleksyjność, cytacyjność, *bricolage*, kolażowość, parodyjność i pastiszowość), celowe interpretacyjne nadużycia, ironiczność – stanowiły niezbywalny składnik przekładu modernistycznego. Dla określenia specyfiki modernistycznego przekładu literackiego najistotniejsze okazało się rozpoznanie, że dopiero zderzenie iluzjonistycznych i antyiluzjonistycznych, „wysokomodernistycznych” i awangardowych, elitarnych i popularnych, autonomicznych i ideologicznie zinstrumentalizowanych modeli przekładu literackiego pozwala unaocznic autentyczną dynamikę modernistycznej twórczości przekładowej, która – jak cała formacja modernistyczna – czerpała żywotność z przewycięzania kolejnych sprzeczności i opozycji. Końcowy rozdział szósty, *Towards Postmodernism: Translation as Appropriation Art*, jest próbą nowego otwarcia dyskusji na temat postmodernistycznej twórczości translatorskiej.

Książkę uzupełniają dwa aneksy: schematyczne przedstawienia właściwości i wzajemnych relacji zrekonstruowanych modernistycznych modeli przekładu literackiego (*Modernist Models of Literary Translation (Oppositions)* oraz *Modernist Models of Literary Translation (Timeline)*), indeks

nazwisk oraz indeks utrwalonych w humanistyce i nowo wprowadzonych w monografii pojęć i terminów do opisu specyfiki modernistycznego przekładu.

Znaczenie przedstawionych w monografii wyników badań dla translatoologii i studiów porównawczych nad modernizmem polega na: 1) oznaczeniu nowego (tzn. translatoologicznego) terytorium badawczego w zakresie badań porównawczych nad modernizmem; 2) redefinicji przedmiotu i rewizji metodologii zachodnioeuropejskich i amerykańskich badań nad modernistycznym przekładem literackim z perspektywy modernizmów środkowo-i wschodnioeuropejskich; 3) wypracowaniu metodologicznych podstaw dla porównania nie tylko różnokulturowych, ale także wzajemnie kolizyjnych artystycznych projektów translatorskich w modernizmach odległych pod względem geograficznym, historyczno-kulturowym, językowo-etnicznym; 4) propozycji nowego języka teoretycznego, pozwalającego uchwycić specyfikę przekładu modernistycznego w różnych, nieraz krańcowo odległych, tradycjach literackich i uporządkować jego problematykę w jednorodnych kategoriach i w sposób zintegrowany metodologicznie: nałożenie translatoologicznej siatki pojęciowej i terminologicznej na opozycje organizujące modernistyczną historiografię literacką i artystyczną; 5) sformułowaniu metodologicznych założeń rekonstrukcji modeli przekładu literackiego w danym okresie historycznoliterackim; 6) oznaczeniu cech, funkcji i miejsca przekładu literackiego w wewnętrznej hierarchii problemowej modernizmu oraz 7) stworzeniu podstaw dla przyszłych badań nad specyfiką „postmodernistycznej poetyki” przekładu literackiego.

Wczesne wersje niektórych fragmentów monografii były publikowane jako artykuły w czasopismach naukowych i rozdziały monografii zbiorowych: *Modernist Models of Literary Translation. At the Intersection of Translation Studies and New Modernist Studies* (2013), *The Conceptual Art of Translation* (2013), *Wyobraźnia wyzwolona. Kubistyczny model przekładu literackiego* (2014), *Ekwiwalencja tekstowa w teorii przekładu i wersologii* (2013), *Przekład jako metonimia* (2012), *Przekład udomowiony w kulturze polskiej wczesnego modernizmu* (2014), *Reminiscencja stylistyczna w przekładzie* (2015), *Parnasistowski model przekładu literackiego (Antoni Lange, Walerij Briusow, Vladimir Nabokov)* (2012), *Przekład w imperium symbolizmu* (2013), *Kolaż, centon, ready-made jako techniki translatorskie* (2014), *Przekład modernistyczny (modele i opozycje)* (2015), *The Translational Turn in Modernism Studies* (2016, w druku).

V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych stanowiące wkład autora w rozwój dyscypliny naukowej oraz opis aktywności naukowej od czasu uzyskania stopnia doktora (2007-2015)

Zakres moich zainteresowań badawczych obejmuje: 1) metodologię i historię literaturoznawstwa teoretycznego (zwłaszcza wschodnio- i środkowoeuropejskiego) w kontekście historii intelektualnej modernizmu, 2) relacje między teorią literatury a naukami biologicznymi, 3)

historię modernizmu literackiego w ujęciu komparatystycznym oraz 4) historię, teorię i praktykę przekładu artystycznego i naukowego. Obszary te zazębiają się wzajemnie i przenikają w kolejnych projektach badawczych.

Za swoje najistotniejsze osiągnięcia naukowe uznaję rozpoznania z zakresu metodologii nauki i historii nowoczesnego literaturoznawstwa teoretycznego oraz badań nad przekładem literackim i literaturoznawczym:

- 1) zmianę utrwalonej w historii nauki koncepcji ogólnoeuropejskiego zasięgu przełomu antypozytywistycznego (antynaturalistycznego) w humanistyce i rewizję jego kanonicznych wyznaczników – przede wszystkim epistemologicznej i metodologicznej emancypacji humanistyki wobec nauk przyrodniczych oraz rezygnacji z przyrodoznawczego nomotetyzmu na rzecz ujęć idiograficznych właściwych naukom historycznym,
- 2) rekonstrukcję biologizmu jako ukrytego dyskursu modernistycznego literaturoznawstwa rosyjskiego oraz charakterystykę jego rozmaitych postaci,
- 3) całościową rewizję dotychczasowego obrazu genealogii, właściwości, roli i pozycji środkowo- i wschodnioeuropejskiego strukturalizmu w dziejach literaturoznawstwa teoretycznego i – szerzej – w historii intelektualnej modernizmu,
- 4) rozpoznanie miejsca i znaczenia „szkoły paleontologii semantycznej” w historii literaturoznawstwa teoretycznego i współczesnej kulturowej teorii literatury oraz pierwszą w polskiej humanistyce historyczną i teoretyczno-metodologiczną prezentację szkoły „paleontologów-semantyków” skupionych wokół Instytutu Jafetyckiego Nikołaja Marra,
- 5) zastosowanie historyczno-literaturoznawczej „sztuki analitycznej” jako metody badawczej i zarazem techniki narracji literaturoznawczej, pozwalającej na rekonstrukcję systemowej całości poprzez odsłanianie lokalnych zagęszczeń detali,
- 6) wypracowanie metodologicznych założeń dla badań nad przekładami wypowiedzi literaturoznawczych,
- 7) propozycję badań nad międzyjęzykowymi i międzykulturowymi translokacjami form i gatunków literaturoznawczych,
- 8) stworzenie mapy zagadnień ludzkiej sensualności w zakresie badań nad przekładem literackim.

Wyniki moich studiów nad genealogią nowoczesnej teorii literatury w kontekście historii intelektualnej wschodnioeuropejskiego modernizmu przedstawiłam w **autorskiej monografii naukowej *Ewolucje teorii. Biologizm w modernistycznym literaturoznawstwie rosyjskim*** (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011, 408 s., ISBN 978-83-231-2719-2). Książka uzyskała wyróżnienie w programie **Monografie FNP** i jej wydanie było subwencionowane przez **Fundację na rzecz Nauki Polskiej** (zob. <http://fnp.org.pl/monografie/pl,monografie,book,179.php>).

Przedmiotem monografii jest hermeneutyczna rekonstrukcja biologistycznego stylu myślowego, który zespolił nieomal wszystkie obszary modernistycznej humanistyki rosyjskiej pierwszego trzydziestolecia XX wieku. Nawiązując do rozpoznań Adama Pomorskiego, Patricka Seriota i Alexandra Vucinicha, biologizm przedstawiłam jako dojrzały, w pełni wykrystalizowany światopogląd obecny w nieomal wszystkich dziedzinach kulturowej działalności rosyjskich modernistów, artykułowany w językach różnych nauk, doktryn, teorii, ideologii i potocznych stereotypów, aktywny w sferze procesów twórczości i percepcji artystycznej, a także w bieżącym dyskursie ideologiczno-politycznym. Zgodnie z tą koncepcją rosyjski biologizm literaturoznawczy, który w pierwszym trzydziestoleciu XX wieku przybrał fantastyczne formy m. in. paleogenologii, paleosemantyki, paleofolklorystyki, nomogenezy folkloru, filembriogenezy tropów, wersologicznego morganizmu, morfologii gatunków, literackiego mutacjonizmu, aromorfozy dramatu lub dramalogii inspirowanej Mendlowską teorią dziedziczenia cech – wolno potraktować jako część rozległej ideowo-swiatopoglądowej całości. Biologizm, który stanowi o formacyjnej specyfice wschodnioeuropejskiego modernizmu, pozwala opisać na nowo pewien szczególny typ historyczno-kulturowych uwarunkowań i rozwojowych osobliwości ważny dla historii intelektualnej pierwszej połowy XX wieku. Rekonstrukcja założeń badawczych wschodnioeuropejskich biologistów zmienia bowiem dość zasadniczo utrwaloną w historii nauki koncepcję ogólnoeuropejskiego zasięgu przełomu antypozytywistycznego (antynaturalistycznego) w humanistyce i nakazuje rewizję jego kanonicznych wyznaczników – przede wszystkim epistemologicznej i metodologicznej emancypacji humanistyki wobec nauk przyrodniczych oraz rezygnacji z przyrodoznawczego nomotetyzmu na rzecz ujęć idiograficznych właściwych naukom historycznym. Badania nad kulturowymi postaciami biologizmu krystalizującymi się w pierwszych dekadach XX wieku pokazują, że antypozytywistyczne rozłączenie humanistyki (a wraz z nią wiedzy o literaturze) i przyrodoznawstwa było zerwaniem nie z naukami biologicznymi w ogóle, ale wyłącznie ze ściśle określonym historycznie rodzajem biologicznej teorii i z konkretnym typem biologistycznie ugruntowanego dyskursu humanistycznego. Przełom antypozytywistyczny oznaczał nie wykluczenie, ale przemianowanie relacji obu dyscyplin zgodnie z nową samowiedzą nauk humanistycznych i nowoczesną samoświadomością nauk przyrodniczych.

Diagnoza biologistycznego podłoża modernistycznego literaturoznawstwa rosyjskiego okazała się mieć ogromne znaczenie dla metodologii i historii nowoczesnej teorii literatury. Pozwoliła istotnie zmodyfikować dotychczasowy obraz genealogii, właściwości, roli i pozycji środkowo- i wschodnioeuropejskiego prestrukturalizmu w dziejach literaturoznawstwa teoretycznego i – szerzej – w historii intelektualnej modernizmu. Z kolei w obrębie samej prestrukturalistycznej formacji literaturoznawczej badania nad fenomenem biologizmu doprowadziły do istotnych przetasowań, a nawet zmiany utrwalonej hierarchii i rewizji stereotypów współtworzących ją szkół i kierunków metodologicznych: „rosyjskiej szkoły formalnej” („szkoły morfologicznej”) i genetyczno-socjologicznej „szkoły paleontologii semantycznej”, która ukształtowała się w nurcie tak zwanej jafetydologii Nikołaja Marra. Rekonstrukcja odmian rosyjskiego biologizmu teoretycznoliterackiego

pokazuje, że formacja strukturalistyczna nie była w swoim punkcie wyjścia określona wyłącznie przez znakomicie już rozpoznane wpływy lingwistycznej szkoły Jana Baudouina de Courtenay i Ferdinanda de Saussure'a. W znaczącym zakresie to nowoczesne nauki biologiczne dostarczały modernistycznemu literaturoznawstwu rosyjskiemu silnych inspiracji metodologicznych, określały jego terytorium przedmiotowe i zadania badawcze, podsuwały modele opisu, wzory konceptualizacji i kategoryzacji zjawisk literackich. Stymulowały i kształtowały wyobraźnię teoretyczną poetologów. Szczególnie intensywna transnaukowa wymiana idei, słowników i metod w pierwszych dekadach XX wieku nie zakładała jednak wyłącznie przepływu idei z nauk biologicznych do literaturoznawstwa, ale dopuszczała także relację odwrotną.

Dla metodologa i historyka literaturoznawstwa teoretycznego modernistyczne literaturoznawstwo rosyjskie pierwszych dekad XX wieku okazało się obszarem wprost laboratoryjnym. Umożliwiło pracę na automodelach refleksji teoretycznoliterackiej i pozwoliło prześledzić ewolucje teorii literatury w relacji do innych dziedzin poznania naukowego i artystycznego. Rekonstrukcja teoretycznoliterackiego biologizmu pierwszego trzydziestolecia XX wieku odśladania swoistą dialektykę nowoczesnego literaturoznawstwa – ścieranie się antynomicznych poglądów metodologicznych, poetologicznych i ideologicznych w dążeniu do wypracowania nowych metod badawczych i określenia statusu nowo powstającej teorii literatury nie w opozycji, ale w korelacji z rodzącymi się z nią równocześnie dyscyplinami naukowymi, m.in. z nowoczesnymi naukami biologicznymi.

Za nadrzędny układ odniesienia dla proponowanej „archeologii” środkowo- i wschodnioeuropejskiego strukturalizmu posłużyła epistemologia historyczno-porównawcza. Jej założenia sprecyzowane w pismach Ludwika Flecka o teorii i historii stylów myślowych, formułowane w tym samym niemal czasie w oryginalnej literaturoznawczej gnozeologii Olgi Freudenberg, stanowią punkt wyjścia rozlicznych współczesnych literaturoznawczych projektów antropologicznych obejmujących badanie procesów kulturowej pamięci (w tym także pamięci literaturoznawczej) i zorientowanych na semantykę historyczną, patronują „nowym historiom” tzw. rosyjskiej szkoły formalnej i „archeologiom” wschodnio- i środkowoeuropejskiego strukturalizmu językoznawczego. Historyzm porównawczo-epistemologiczny pozwolił nie tylko wyeksponować ciągłość rozwojową refleksji literaturoznawczej, ale także uwydatnić „kulturową naturę” wypowiedzi naukowych sytuowanych w kontekście całokształtu ich historyczno-intelektualnych uwarunkowań. Przede wszystkim jednak pozwolił podkreślić, że, zgornie ze słowami Maksima Szapira, historia jest najważniejszą formą samoświadomości nauki. Te historyczno-epistemologiczne i metodologiczne założenia monografii przedstawiłam we wprowadzeniu *Z Archeologii wiedzy o literaturze*.

Pierwszy, najobszerniejszy rozdział monografii: *Między dawnym a nowym biologizmem*, ukazuje historyczno-kulturowe konteksty rosyjskiego modernistycznego biologizmu literaturoznawczego, który ukształtował się pod naporem witalistycznych nurtów filozofii europejskiej, przede wszystkim neoromantycznej *Lebensphilosophie* adaptowanej na gruncie tzw. „prawosławnego ontologizmu”

(formuła Wasilija Zieńkowskiego) i stymulującej rozwój antydarwinistycznych koncepcji biologicznych (neolamarckistowskich i neowitalistycznych). Wzmocniona przez filozofię życia antydarwinistyczna reakcja przełomu XIX i XX stulecia miała w Rosji rozległe antecedencje w „antydarwinistycznej krucjacie” słowianofilów. Zbiegła się też z renesansem twórczości Johanna Wolfganga Goethego w rosyjskiej humanistyce i przyrodoznawstwie pierwszego trzydziestolecia XX wieku. Rozdział pokazuje, że rosyjski biologizm literaturoznawczy pierwszych dekad XX wieku był tworem na wskroś modernistycznym, warunkowanym zarówno ogólnym wzrostem samoświadomości humanistyki, jak i poszerzeniem samowiedzy nauk ścisłych i biologicznych, które odrzuciły kategorie mechanizmu i przyczynowości deterministycznej. O specyfice wschodnioeuropejskiego biologizmu zdecydowało usytuowanie na styku dwóch formacji światopoglądowych: pozytywistycznego scjentyzmu i naturalizmu oraz antypozytywistycznej „nowej humanistyki”. Ważnym sygnałem odrębności wschodnioeuropejskiego wariantu modernizmu jest trudność problematyzacji dynamiki i kierunku przemian rosyjskiej refleksji literaturoznawczej pierwszych dekad XX stulecia w kategoriach „pozytywizmu inercyjnego”, „pozytywizmu przepracowanego”, „antypozytywizmu”, „antynaturalizmu” lub „antyscjentyzmu”, wytworzonych na gruncie humanistyki zachodnioeuropejskiej i słabo przystających do realiów rosyjskich. Nie podlega dyskusji, że modernizm wschodnioeuropejski kształtował się pod ciśnieniem marburskiego i badeńskiego neokantyzmu, fenomenologii, neoidealizmu, niemieckiego formalizmu, freudyzmu i neoromantycznej Lebensphilosophie, a zatem tych wielkich formacji intelektualnych, które – z rozmaitych pozycji i w różnych gatunkach wypowiedzi – obwieszczały prawdziwy koniec królestwa pozytywistycznego. Trzeba jednak zaznaczyć, że konieczność ustosunkowania się do tych poglądów ze strony rosyjskich humanistów wynikała przede wszystkim z siły oddziaływania estetycznego i filozoficznego modernizmu niemieckiego, a dopiero w dalszej kolejności z potrzeby zajęcia stanowiska wobec antyscjentystycznego i antynaturalistycznego przełomu w zachodnioeuropejskiej epistemologii, na której gruncie rosyjscy moderniści nie czuli się zbyt pewnie. To neokantowski układ odniesienia określił charakter „wschodnioeuropejskiego antypozytywizmu” w stopniu o wiele większym niż Diltheyowska „hermeneutyka rozumiejąca”, Croceński neoidealizm lub Husserlowska fenomenologia – a zatem dokładnie odwrotnie niż w przypadku literaturoznawstwa środkowoeuropejskiego, które przywilejami obdarzyło głównie idee hermeneutyczne, neoidealistyczne i fenomenologiczne. O specyfice modernistycznego literaturoznawstwa rosyjskiego stanowi tyleż jego biologizyczne nastawienie, co fakt, że biologizyczne języki teoretyczne wchodziły w wielopłaszczyznowe interakcje z koncepcjami całkowicie, jakby się zdawało, obcymi biologizmowi. Diagnoza biologizycznego podłoża modernistycznej humanistyki rosyjskiej w żadnym wypadku nie może pomijać takich istotnych wyznaczników wschodnioeuropejskiego modernizmu drugiej i trzeciej dekady XX stulecia, jak różnojęzyczność w nauce i sztuce oraz hybrydyzacja rozmaitych (nierazko antynomicznych) języków teoretycznych i poetyk.

Prestrukturalizm i antydarwinizm ukazuje ścisły związek między modernistycznym literaturoznawstwem rosyjskim i aktualnymi polemikami w europejskiej biologii ewolucyjnej rozdartej między darwinizmem a nurtami pre- i antydarwinistycznymi. W porewolucyjnej Rosji zjadły spór darwinistów, neolamarkistów, neowitalistów i mutacjonistów zyskał despotycznego arbitra – marksistowską ortodoksję, która poglądy teoretyczne biologów oceniała w kategoriach zgodności z materializmem dialektycznym oraz możliwości ich praktycznego zastosowania w porewolucyjnej „inżynierii społecznej”. Przegląd koncepcji ewolucji literackiej w literaturoznawstwie rosyjskim pierwszego trzydziestolecia XX wieku ukazuje, że wschodnioeuropejski prestrukturalizm uczestniczył w sporach, które rozgrywały się równocześnie na terenie *Lebensphilosophie*, biologii ewolucyjnej i dyskursu społeczno-ideologicznego porewolucyjnej Rosji. Wczesna wersja tego rozdziału ukazała się w formie artykułu *Prestrukturalizm i antydarwinizm* (2010).

Rozdział trzeci, *Lato paleontologów*, poświęcony jest historii kulturowej „paleontologii semantycznej”, która ukształtowała się w strefie oddziaływania lingwistycznej doktryny jafetyckiej Nikołaja Marra. Przegląd koncepcji literaturoznawczych, folklorystycznych i kulturoznawczych, które wykryły się w nurcie Marrowskiej jafetydologii lub kształtowały pod jej ciśnieniem w latach dwudziestych i na początku lat trzydziestych – to znaczy zanim jafetycka terminologia, socjologiczno-genetyczna metoda stadialnej analizy paleosemantycznej i paleontologiczny styl myślenia nabrały cech ideologicznego przymusu – nakazuje gruntowną rewizję jednostronnie negatywnych ocen jafetydologii, ustalonych w potocznej świadomości lingwistyki i literaturoznawstwa. O detronizacji doktryny jafetyckiej oraz jej kulturologicznych, folklorystycznych, literaturoznawczych, a nawet literackich derywacji, ostatecznie rozstrzygnęła Stalinińska krytyka marryzmu w 1950 roku. Rozdział zawiera analizę „literaturoznawczego zaumu” Olgi Freudenberg, w którym splotły się koncepcje filozoficzne Ernsta Cassirera, lingwistyczne Nikołaja Marra i biologiczne (nomogenetyczne) Lwa Berga.

Rozdział czwarty stanowi próbę rekonstrukcji epistemologicznych i metodologicznych założeń oraz systematyki odmian morfologizmu w modernistycznym literaturoznawstwie rosyjskim. Terminem tym określiłam jedną z postaci biologistycznego dyskursu literaturoznawczego skupionego na problemach morfologii utworów literackich i opartego na założeniach Goetheańskiej nauki o formach. Przegląd realizacji rosyjskiego morfologizmu ukazał dwa wielkie skrzydła tej formacji teoretycznej, które w języku samych jej twórców określiłam jako mechanicyzm i antymechanicyzm. O rozgałęzieniach morfologizmu w obrębie tych dwóch wielkich odłamów zdecydowały odmienne sposoby konceptualizacji budowy i specjalizacja języków opisu utworu literackiego utożsamianego z organizmem biologicznym. W nazewnictwie odmian morfologizmu zastosowałam te same biologiczne terminy-katachrezy, które wybrali dla specyfikacji swoich badań rosyjscy morfologowie literatury. Pozwala to wskazać wzajemnie rozłączne odmiany morfologizmu i ich dystynktywne cechy. Mechanicyzm rozgałęzia się na trzy warianty, które można wyodrębnić ze względu na stopień

wyostrzenia w analizie określonych własności utworu postrzeganego jako mechaniczny lub architektoniczny układ biologiczny. Wariant pierwszy (anatomizm) akcentował przestrzenną korelację elementów poddawanych anatomicznemu rozczłonkowaniu i opisowi taksonomicznemu. Wariant drugi (fizjologizm) uwypuklał dynamiczną równowagę układu i teleologiczne zorientowanie jego komponentów. Z kolei wariant trzeci (holizm) opierał się na podkreślaniu integralności „organów literackiego organizmu” rozumianego jako całość. Natomiast w obrębie antymechanicyzmu można wskazać morfologizm transformacyjny oraz dwie główne odmiany ewolucjonistyczne: 1) paleontologię opartą na Darwinowskiej teorii stopniowej ewolucji oraz 2) Lamarckistowski morfologizm paleoembriologiczny. Pierwotna wersja rozdziału *Morfologizm: próba (re)konstrukcji pewnego pojęcia z zakresu literaturoznawstwa* była wcześniej publikowana w formie artykułu („Teksty Drugie” 2005, nr 5) oraz rozdziału w monografii zbiorowej *Literatura i wiedza* pod red. Włodzimierza Boleckiego i Elżbiety Dąbrowskiej (2006).

Monografię zamknął rozdział *Tartuskie śluzy* poświęcony działalności tartusko-moskiewskiej szkoły semiotycznej, która uformowała się na początku lat sześćdziesiątych, pełną krystalizację osiągnęła w latach siedemdziesiątych i podsumowała swoją działalność w ostatniej dekadzie XX wieku. Międzydyscyplinarna wymiana idei, słowników i metodologii w tartuskiej szkole semiotycznej już od początku jej funkcjonowania była nie tylko dwukierunkowa (inspiracje płynęły zarówno z biologii do semiotycznych dyskursów kulturoznawczych, jak i z semiotyki kultury do biologii), ale także wielostronna. Przewidywała międzymetodologiczne współdziałanie kilku dyscyplin naukowych jednocześnie. Pod tym względem praktyki semiotyków jedynie aktualizowały, reformowały i wzmacniały międzydyscyplinarne więzi, które uwidoczniły się już w pierwszych dekadach XX stulecia, a nie ustanawiały całkowicie nowego typu kontaktów między literaturoznawstwem i naukami przyrodniczymi, które już w pierwszych dekadach XX wieku nie ograniczały się wyłącznie do wymiany jednokierunkowej i bilateralnej (przepływu inspiracji z biologii do nauki o literaturze). Osobna i eksponowana pozycja rosyjskiej neurosemiotyki w historii biologistycznych dyskursów dwudziestowiecznej humanistyki wynika nie tylko z poznawczej nośności i produktywności tego typu transnaukowej wymiany, znajdującej obecnie liczne kontynuacje, ale także z „progowego” (i to w nieomal mitycznym znaczeniu tego słowa) nacechowania tartuskich zatrudnień. Rosyjska neurosemiotyka spełniła bowiem funkcję śluzy, odgradzającej holistyczny, światopoglądowy, mitotwórczy i mitogeny biologizm modernistyczny pierwszych dekad XX wieku od współczesnych zastosowań metod i słowników biologii w naukach humanistycznych. W znacznej mierze to właśnie semiotycy z Tartu i Moskwy wyprowadzili koncepcje Freudenberg, Proppa i innych biologistów poza mitogenną i mitotwórczą strefę rosyjskiego modernizmu pierwszej połowy XX wieku i przygotowali grunt dla „międzystylowej transformacji” (we Fleckowskim rozumieniu) ich pomysłów.

W pracy nad monografią *Ewolucje teorii. Biologizm w modernistycznym literaturoznawstwie rosyjskim* wykorzystałam doświadczenia badawcze zebrane zarówno podczas **pobytu badawczego w Instytucie Słowianoznawstwa (Wydział Historii Literatur Słowiańskich oraz Centrum Badań**

nad Współczesnymi Literaturami Europy Środkowej i Wschodniej Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie w ramach porozumienia o współpracy naukowej między Rosyjską Akademią Nauk i Polską Akademią Nauk (2006), jak i podczas realizacji **archiwistycznego projektu badawczego *Paleontologia kultury w kręgu Nikołaja Marra* (2009) subwencionowanego przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej (Program KWERENDA).**

Celem poszukiwań badawczych, które w ramach projektu *Paleontologia kultury w kręgu Nikołaja Marra* przeprowadziłam w archiwach i bibliotekach Sankt-Petersburga (m. in. Biblioteka Akademii Nauk (BAN), Nauczno-sprawoznaczająca Biblioteka Sankt-Pietierburskiego Filiała Archiwu Rossijskiej Akademii Nauk (PFA RAN), Archiw Biblioteki RAN, Centralny Gosudarstwiennyj Archiw Literatury i Iskusstwa Sankt-Pietierburga (CGALI), Biblioteka Instytutu Lingwistycznych Issledowanij Rossijskiej Akademii Nauk (ILI RAN), Nauczna Biblioteka Sankt-Pietiersburskiego Filiała Instytutu Wostokowiedienija Rossijskiej Akademii Nauk (SPbFIW RAN)) było: 1) zgromadzenie faktografii do pierwszej w polskim literaturoznawstwie i kulturoznawstwie historycznej i teoretyczno-metodologicznej prezentacji szkoły paleontologów-semantyków działających w Instytucie Jafetyckim Nikołaja Marra; 2) ustalenie korpusu tekstów reprezentatywnych dla kulturologicznej aktywności „semantyków-paleontologów” z kręgu Nikołaja Marra do polskiego przekładu; 3) weryfikacja dotychczasowych ustaleń dotyczących formacyjnej specyfiki wschodnio- i środkowoeuropejskiego modernizmu, zwłaszcza literaturoznawstwa „prestrukturalistycznego” („rosyjskiej szkoły formalnej” i „semantycznej paleontologii kultury” kręgu Nikołaja Marra) oraz jego kontekstów intelektualnych i ideologiczno-politycznych. Badania archiwalne objęły: 1) dokumenty związane z utworzeniem i naukowo-badawczą działalnością Instytutu Poszukiwań Jafetydologicznych Rosyjskiej Akademii Nauk (Instytut Jafietidologiczeskich Izyskanij Rossijskiej Akademii Nauk (1921-1922), przemianowanego następnie na Instytut Jafetycki Rosyjskiej Akademii Nauk (Jafieticzeskij Institut RAN), Instytut Jafetycki Akademii Nauk ZSRR (Jafieticzeskij Institut Akademii Nauk SSSR) (1922-1931), a ostatecznie na Instytut Języka i Myślenia imienia N. J. Marra (Institut Jazyka i Myszenija imieni N. Ja. Marra) (1931-1950) (m. in. protokoły zebrań naukowych Sektora mitu i fabuł literackich (Siektor mifa i litieraturnych sjużetow)/ Sektora semantyki mitu i folkloru (Siektor Semantiki Mifa i Folkłora) oraz kierowanej przez Izraila Frank-Kamienieckiego Grupy Nazw Miejsc Zamieszkania (Gruppa żyliszcznych terminow) przy Sekcji Paleontologicznej Instytutu Jafetyckiego, 2) dokumenty związane z ideologiczną i naukową działalnością współpracowników wieloimiennej instytucji Nikołaja Marra (m. in. Izraila Frank-Kamienieckiego, Olgi Freudenberg, Wasilija Struwe, Władimira Szkłowskiego, Borysa Kazanskiego, Nikołaja Jakowlewa), 3) dokumenty związane z naukowo-badawczą i organizacyjną działalnością Naukowo-Badawczego Instytutu Porównawczej Historii Literatur i Języków Zachodu i Wschodu przy Uniwersytecie Leningradzkim (Nauczno-Issledowatielskij Institut Srawnitiel'nogo Izuczenija Litieratur i Jazykow Zapada i Wostoka pri Leningradskom Gosudarstwiennom Uniwiersitietie (ILJaAZW)), m. in. sprawozdania z działalności zawiadywanej przez Nikołaja Marra Sekcji Świata Słowiańsko-Greckiego i Bliskiego Wschodu,

obsadzonej głównie przez „rosyjskich formalistów” Sekcji Teorii i Metodologii Literatury, Sekcji Językoznawstwa Ogólnego, Sekcji Świata Starożytnego i Irano-Helleńskiego, Sekcji Świata Romano-Germańskiego, Sekcji Średnioazjatyckiej, Indyjskiej i Dalekowschodniej), 4) niskonakładowe, wewnętrzne periodyki Instytutu Jafetyckiego i Instytutu Języka i Myślenia i Naukowo-Badawczego Instytutu Porównawczej Historii Literatur i Języków Zachodu i Wschodu przy Państwowym Uniwersytecie Leningradzkim (ILIAZW, ŁGU) (m. in. „Jafietičeskij sbornik/ Recueil Japhétique”, „Jafietičeskije issledowanija” (1921-1932) i „Trudy Instituta Jazyka i Myszenija” (1932-49), „Jazyk i literatura”, „Jazyk i Myszenije” oraz „Zapiski Kollegii Wostokowiedow” (1920-1935) i „Izwestija Akademii Nauk SSSR” z lat 1920-1930). Przeprowadzone prace badawcze umożliwiły: 1) weryfikację zasadności nazwy i ustalenie składu osobowego „szkoły paleontologii semantycznej”/ „jafetydologicznej szkoły paleontologii kultury”/ „Marrowskiej szkoły kulturologicznej” identyfikowanej dotychczas z badawczą aktywnością Sektora mitu i fabuł literackich (Sektor mifa i literaturnych sjużetow)/ Sektora semantyki mitu i folkloru (Sektor Semantiki Mifa i Folkłora) Sekcji Paleontologicznej Instytutu Jafetyckiego, 2) rozpoznanie obszarów historyczno-kulturoznawczej aktywności „semantyków-paleontologów” (m.in. Izraila Frank-Kamienieckiego, Olgi Freudenberg, Borisa Kazanskiego, Wasilija Abajewa, Wasilija Struwe) oraz rekonstrukcję jafetydologicznych („paleontologiczno-semantycznych”) założeń metodologicznych i słownika teoretycznego „szkoły”, 3) rozpoznanie zasięgu neokantowskich inspiracji „semantyków-paleontologów”, 4) rekonstrukcję recepcji lingwistycznej doktryny Nikołaja Marra w kręgu badaczy skupionych w Towarzystwie do Spraw Badań nad Językiem Poetyckim (OPOJAZ) i w Moskiewskim Kole Lingwistycznym, 6) zbadanie inspiracji jafetydologicznych w poezji tyfliskiego ugrupowania futurystów „41°” (Igora Terentjewa, Jurija Marra, Aleksandra Tufanowa), 7) sprawdzenie możliwości uzgodnienia metodologicznych i teoretycznych rozpoznań „paleontologiczno-semantycznej szkoły Niolaja Marra” i „rosyjskiej szkoły formalnej” w szerokim kontekście prestrukturalizmu (w historyczno-kulturoznawczych rozpoznaniach moskiewsko-tartuskiej szkoły semiotycznej).

Efekty moich badawczych poszukiwań dotyczących rosyjskiej „szkoły paleontologii semantycznej” oraz jej roli w kulturze intelektualnej i artystycznej wschodnioeuropejskiego modernizmu przedstawiłam zarówno w monografii *Ewolucje teorii. Biologizm w modernistycznym literaturoznawstwie rosyjskim* (szczególnie w Rozdziale 3: *Lato paleontologów*), jak i w cyklu rozpraw naukowych: *Wielojęzyczność jako chwyt* (2009, wersja rozszerzona: 2012), *Formaliści i jafetydologia* (2012), *Semantyczne rytuały Olgi Michajłowny Freudenberg i Izraila Frank-Kamienieckiego* (2010), *Językoznawcza utopia Nikołaja Jakowlewicza Marra oraz jej realizacje w rosyjskim literaturoznawstwie paleontologicznym i poezji futurystycznej* (2007), *Obraz-pojęcie-narracja: „noologia” Olgi Michajłowny Frejdenberg* (2004) oraz w trójjęzycznych hasłach-artykulach *Freudenberg Olga/ Freidenberg Olga/ Frejdenberg Olga* i *Paleontologia semantyczna kultury/ Semantic Paleontology of Culture/ Semanticeskaja paleontologia kultury* opublikowanych

w polsko-angielsko-rosyjskim leksykonie *Idee w Rosji = Idei v Rossii = Ideas in Russia* pod redakcją Janusza Dobieszewskiego (2014) (przekłady haseł-artykułów własne).

„Archeologii” wschodnioeuropejskiego literaturoznawstwa w kontekście historii intelektualnej i artystycznej modernizmu poświęcony był także mój **indywidualny roczny grant badawczy Gatunki literaturoznawcze polskiego i rosyjskiego prestrukturalizmu w ramach programu „Młody IBL”** ogłoszonego przez Dyрекcję Instytutu Badań Literackich PAN (2011). Przeprowadzone badania stanowiły wstęp do planowanego rozległego projektu badawczego *Formy i gatunki literaturoznawcze w Europie Środkowo-Wschodniej*. Metodologiczne ramy tego przedsięwzięcia wyznaczają genologia historyczno-porównawcza i transkulturowa komparatystyka dyskursów naukowych. Najistotniejszym założeniem projektu jest teza, że samoświadomość teoretyczna nowoczesnego literaturoznawstwa środkowo- i wschodnioeuropejskiego wyrażała się nie tylko w tworzeniu idei i wynajdywaniu narzędzi badawczych, ale także w nazewnictwie genologicznym i szczególnym doborze gatunków wypowiedzi. Historię poszczególnych wschodnio-i środkoeuropejskich wariantów wielkich formacji teoretycznych (m. in. fenomenologicznej, formalistycznej/prestrukturalistycznej, strukturalistycznej, poststrukturalistycznej) napisać można z perspektywy ewolucji specyficznych dla nich „lokalnych” gatunków literaturoznawczych lub szczególnych metod narracyjnych (np. „skaz literaturoznawczy” Władimira Proppa i „literaturoznawczy *zaum*” Olgi Freudenberg). Do najistotniejszych zadań projektu należy wyeksponowanie odmienności lokalnych kultur naukowych. Ewolucje gatunków wypowiedzi literaturoznawczych unaocniają nie tylko prawidłowości ewolucji nowoczesnego literaturoznawstwa, ale także pozwalają wnioskować o wpisanych w wypowiedź literaturoznawczą historycznych koncepcjach rzeczywistości kulturowej. Odzwierciedlają wewnętrzną samoświadomość nowoczesnej teorii i historii literatury i – nierzadko – już wczesnomodernistyczne podejście do wypowiedzi naukowej jako równorzędnej wobec literackiej. Okres narodzin nowoczesnego literaturoznawstwa teoretycznego w Europie Środkowo-Wschodniej w pierwszym trzydziestoleciu XX wieku miał dla projektu wartość „laboratoryjną” ze względu na szczególną proliferację nowych gatunków literaturoznawczych (m. in. ‘powieść filologiczna’, ‘nokturn literaturoznawczy’), pozyskanie dla literaturoznawstwa gatunków „nie-naukowych” (m. in. ‘etiuda’, ‘opyt (essai)’) oraz ścisłe związki nowatorów teorii literatury z awangardą artystyczną. Badania nad gatunkami literaturoznawczymi charakterystycznymi dla „regionalnych” postaci prestrukturalizmu („rosyjskiej szkoły formalnej”, „szkoły paleontologii semantycznej”, „polskiej szkoły formalnej”) rozpoczęłam od gatunku etiudy szczególnie symptomatycznego dla wschodnioeuropejskiej „literaturoznawczej awangardy teoretycznej” (formuła Danuty Ulickiej). Odtworzyłam też historyczną świadomość gatunkową wschodnioeuropejskiego ‘opytu’ w domenach nauki i literatury oraz skonfrontowałam efekty tej rekonstrukcji z zachodnioeuropejskimi eksplikacjami ‘eseju’ i gatunkową formułą ‘próby’ w polskim dyskursie literaturoznawczym. Badania nad semantyką i ewolucją opytu pozwoliły ustalić, że należałoby go rozpatrywać nie jako lokalną mutację zachodnioeuropejskiego *essai/essay* („gatunek translacyjny”, „gatunek-replikę”), ale raczej jako gatunek endemiczny, rdzenny

i unikatowy dla systemu genologicznego piśmiennictwa rosyjskiego. Odrębne badania dotyczyły gatunkowych wyznaczników i historycznych korzeni fenomenu, który w rosyjskim literaturoznawstwie otrzymał miano 'powieści filologicznej' (formuła Niny Braginskiej) określanej mianem „gatunku przejściowego” (*promieżutocznyj žanr*), „niepochwytnego” (*nieprojawlennyj žanr*) lub „syntetycznego” ze względu na szczególne usytuowanie na pograniczu dyskursów naukowego i artystycznego, hybrydyzację cech dokumentu historycznego, kroniki, dziennika, beletryzowanej (auto)biografii, listu, eseju, rozprawy naukowej, parodii i pastiszu, operowanie sygnałami różnych obiegów kulturowych oraz permanentny stan krystalizacji formuły gatunkowej. Zgromadziłam i opracowałam materiały do dalszej pracy nad słownikiem gatunków literaturoznawczych w Europie Środkowo-Wschodniej (m.in. oczerk). Efekty moich badań nad gatunkami literaturoznawczymi środkowo- i wschodnioeuropejskiego prestrukturalizmu, a także nad specyfiką ich międzyjęzykowych i międzykulturowych translacji przedstawiłam w rozprawach i hasłach-artykułach: *Etiuda jako gatunek literaturoznawczy* (2012), *Etiuda* (2012), *Powieść filologiczna* (2012), *Opyt – essai. Z problemów genologii komparatystycznej* (2013).

Swoje ustalenia z zakresu historii literaturoznawstwa teoretycznego, genologii historyczno-porównawczej oraz teorii, krytyki i historii przekładu literackiego prezentowałam na dwudziestu ośmiu międzynarodowych i ogólnopolskich literaturoznawczych i translologicznych konferencjach i warsztatach naukowych. Prócz omówionych publikacji, w moim dorobku naukowym znajdują się także artykuły z zakresu komparatystyki literackiej – polsko-rosyjskich związków literackich (*Sofia zakłeta w baśniową carewnę. „Piesni Wasilisy Priemudroj” Bolesława Leśmiana wobec rosyjskiej poezji symbolistycznej*, 2003; *Tryptyk z Milczącym Chrystusem*, 2000), porównawczego badania polsko-rosyjsko-angielskich serii przekładowych (*Mandelstam and the Revolution. Translation as the Manipulation of Literature*, 1999; *Nocy tu nie odwrócimy. „Sumierki swobody” Osipa Mandelsztama w przekładach polskich i angielskich*, 2004; *Troublesome Epiphany in a Snowstorm. Aleksandr Blok's "Dvenadtsat'" in Polish and English Rewritings*, 2011; *Translators' Thundering Voices. Vladimir Mayakovsky's Nash Marsh in Polish and English Translations*, 2012) oraz metodologii literackich badań porównawczych i przekładoznawczych (*Komparatystyka literacka wobec translologii. Przegląd stanowisk badawczych*, 2004). Jestem także autorką ponad trzydziestu recenzji naukowych, literackich i teatralnych.

W latach 2009-2012 należałam do grona twórców i koordynatorów interdyscyplinarnego ogólnopolskiego projektu badawczego zainicjowanego w Pracowni Poetyki Historycznej Instytutu Badań Literackich PAN *Sensualność w kulturze polskiej. Przedstawienia zmysłów człowieka w języku, piśmiennictwie i sztuce od średniowiecza do współczesności* finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (Projekt badawczo-rozwojowy N R17 0005 06/2009, kierownik prof. dr hab. Włodzimierz Bolecki). Przedmiotem projektu były historycznie zmienne formy reprezentacji ludzkiej sensualności (wzroku, słuchu, smaku, dotyku, powonienia, a także cielesności, płciowości, władz poznawczych i mechanizmów percepcyjnych) w języku, literaturze,

sztukach plastycznych i dyskursach badawczych (m. in. teoria i historia sztuki, literaturoznawstwo, lingwistyka, przekładoznawstwo, etnologia, antropologia). Do nadrzędnych celów badawczych projektu należało stworzenie interdyscyplinarnego słownika pojęć i terminów, które pozwoliłyby opisać zagadnienia kulturowych reprezentacji ludzkiej sensualności. W projekcie pełniłam funkcję koordynatora działów poetyki i teorii literatury oraz translatologii. Do moich zadań należało zaprojektowanie struktury powierzonych mi działów, stworzenie zespołu poetologów, teoretyków literatury i badaczy przekładu literackiego, a następnie koordynacja pracy 27 autorów z 11 polskich ośrodków badawczych i akademickich, m.in. z Uniwersytetów Warszawskiego, Jagiellońskiego, Wrocławskiego, Gdańskiego, Łódzkiego, Śląskiego i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu). Zajmowałam się redagowaniem i linkowaniem haseł-artykułów wraz z materiałami multimedialnymi z zakresu sensorycznych (somatycznych) modalności odbioru czytelniczego, sensualnej (somatycznej) stymulacji procesów twórczych, technik literackiej ekwiwalentyzacji percepcji zmysłowej, reguł porządkowania doświadczeń sensualnych i organizacji wypowiedzi literackiej, sensualnej (somatycznej) terminologii literaturoznawczej, kategorii sensualnych (somatycznych) w historycznych językach literaturoznawczych, problematyki sensualnej w poetyce teoretycznej (wersologii, genologii) i retoryce. Artykuły te zostały umieszczone w internetowej encyklopedii tematycznej *Sensualność w kulturze polskiej. Reprezentacje zmysłów w języku, literaturze i sztuce od średniowiecza do współczesności* pod red. Włodzimierza Boleckiego, 2013 (<http://sensualnosc.ibl.waw.pl>). Jestem autorką piętnastu artykułów z zakresu poetyki, teorii literatury, krytyki, teorii, metodologii i historii przekładu literackiego, które zostały zamieszczone w „sensualnej witrynie internetowej”: *Sensualność w kulturze polskiej: Kinestezja artykulacyjna, Kinestezja, Dezautomatyzacja, Gest dźwiękowy, Translatologia i sensualność, Ekwiwalencja sensoryczna, Fokalizacja zmysłowa w przekładzie, Komunikacja niewerbalna a przekład, Przekład synestezyjny, Somatyka przekładu, Somatyczne metafory przekładu, Zmysły w modernistycznej krytyce i teorii przekładu, Audialna dominanta przekładu, Zapach jako koncept krytycznotranslatorski oraz Dotyk jako koncept krytycznotranslatorski*. Byłam współorganizatorką trzech interdyscyplinarnych warsztatów grantowych w Serocku (2011, 2012) poświęconych zagadnieniom sensualności w różnych dziedzinach kultury polskiej. Podczas warsztatów zaprezentowałam dwa referaty wraz z prezentacjami multimedialnymi: *Teoria literatury i teoria przekładu w witrynie „Sensualność w kulturze polskiej”* (2011) oraz *Kategorie sensualne w translatologii* (2012).

Przygotowując hasła dotyczące kategorii sensualnych w polskiej modernistycznej krytyce i teorii przekładu, odwoływałam się do doświadczeń, które zdobyłam w **zespole badawczym utworzonym w ramach Subsydium dla Uczonych Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (Program Mistrz) prof. dr hab. Włodzimierza Boleckiego na *Badania nad modernizmem w literaturze polskiej XX wieku* (2004-2006)** (<http://www.bolecki.eu/zespol>). Moje badania obejmowały wówczas polskie wczesnomodernistyczne (młodopolskie) koncepcje przekładu literackiego w kontekście

estetycznoliterackiej i kulturowej świadomości polskiego modernizmu oraz nurtów humanistyki antypozytywistycznej. Rekonstrukcja myśli przekładoznawczej, krystalizującej się na przełomie XIX i XX stulecia, tj. na początku wyodrębniania się nowoczesnej polskiej myśli teoretycznoliterackiej oraz w okresie rozkwitu nowoczesnego językoznawstwa polskiego, wymagała bowiem uwzględnienia stymulujących jej artykulacje prądów intelektualnych, przede wszystkim neoidealistycznych: diltheyowskiej hermeneutyki empatycznej, estetyki croceańskiej, bergsonizmu czy niemieckiej psychologii języka i filozofii sztuki z kręgu *Einführung*. Wyniki moich ówczesnych rozpoznaw przedstawiłam w rozprawie *Wczesnomodernistyczna krytyka przekładu (w Polsce)* (2011).

W trakcie mojej pracy naukowej realizację wielu zamierzeń badawczych umożliwiły mi **stypendia naukowe**: Stypendium Naukowe dla Wybitnych Młodych Naukowców przyznane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2011-2015), Stypendium krajowe dla młodych uczonych START Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (dwukrotnie: 2004 i 2005), stypendium naukowe Laureata Konkursu o Subsydium dla Uczonych ze środków Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej – prof. dr hab. Włodzimierza Boleckiego (*Badania nad modernizmem w literaturze polskiej XX wieku*, 2004-2006), stypendium Fundacji „Instytut Artes Liberales” na pracę nad dysertacją doktorską (2004, 2005) oraz Stypendium Ministra Edukacji Narodowej za osiągnięcia w nauce (2000-2002).

Nieodzwonne uzupełnienie moich teoretycznych i historycznych badań literaturoznawczych i przekładoznawczych stanowi **praktyka translatorska**, którą rozpoczęłam w czasie studiów magisterskich w Kolegium Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych (obecnie: Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych) na Uniwersytecie Warszawskim w ramach seminarium „Historia a religia. Z dziejów myśli rosyjskiej” prowadzonego przez prof. dr hab. Janusza Dobieszewskiego w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Opublikowałam wówczas polskie przekłady rozpraw filozofów rosyjskich: Lwa Karsawina (*Fiodor Pawłowicz Karamazow jako ideolog miłości (Fiodor Pawłowicz Karamazow jak ideolog lubwi)*) (2000), Nikołaja Bierdiajewa (*Konstantin Leontjew. Filozof reakcyjnego romantyzmu (Konstantin Leontjew. Filozof reakcyjno-romantyki)*) (2001) i Władimira Sołowjowa *O przyczynach upadku światopoglądu średniowiecznego (O przyczynach upadku sriedniowiekowego mirowozzrienija)* (2002). W latach 2001-2004 i 2006-2009 uczestniczyłam w projekcie translatorskim realizowanym pod kierunkiem prof. dr hab. Danuty Ulickiej (Zakład Poetyki, Teorii Literatury i Metodologii Badań Literackich, Instytut Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego), którego efektem jest dwutomowa antologia przekładów pism Michaiła Bachtina z lat 1940-1960 oraz światowych studiów bachtinologicznych *Ja–Inny. Wokół Bachtina* pod red. naukową Danuty Ulickiej (2009). Przetłumaczyłam rozprawy sygnowane nazwiskami (choć o spornym autorstwie) Michaiła Bachtina (*Język w literaturze artystycznej [Jazyk w chudożestwiennoj literaturie]*, *Satyra [Satira]*, „*Słowo o wyprawie Igora*” w historii eposu [„*Słowo o polku Igor’jewie*” w historii eposu], <*Retoryka, o ile jest kłamliwa...*> (<*Retoryka, w mieru swojej lżywosti...*>), *Z problemów teorii powieści. Z problemów teorii śmiechu. <O Majakowskim> [K woprosam tieorii romana. K woprosam tieorii smiecha.*

<O Majakowskom>]), Pawła Miedwiediewa (*Naukowy salierizm (O metodzie formalnej (morfologicznej)) [Uczyń salierizm. Formalnyj (morfologiczeskij) mietod]*), *Nauka o ideologiach i jej aktualne zadania [Formal'nyj mietod w literaturowiedienii. Kriticzeskoje wwidienije w sociologiczeskuju poetiku]*) i Iwana Kanajewa (*Współczesny witalizm [Sowriemiennyj witalizm]*) oraz bachtinologów: Aleksandra Michailovica (*Bachtinowska koncepcja słowa [Bakhtin's Conception of Discourse (Slovo)]*), Jurija i Darii Miedwiediewowów (*Koło Bachtina jako „kolektyw myślowy” [Krużok M. M. Bachtina kak „myslaszczij kollektiw]*) oraz Władimira Ałpatowa (*Koło Bachtina i problemy lingwistyki [Krużok M. M. Bachtina i problemy lingwistyki]*). W latach 2004-2006 należałam do zespołu tłumaczy pism Olgi Freudenberg. Moje przekłady rozpraw: *Gra w kości [Igra w kosti]*, *Pochodzenie narracji [Proischożdienije narracii]* *Wprowadzenie do teorii folkloru antycznego. Wykład XI [Wwidienije w teoriju anticznego folkłora. Lekcija XI]*, *Wprowadzenie do teorii folkloru antycznego. Wykład XII [Wwidienije w teoriju anticznego folkłora. Lekcija XII]* ukazały się w tomie *Semantyka kultury* pod red. naukową Danuty Ulickiej (2005).

To właśnie podczas pracy nad polskimi tłumaczeniami pism Michaiła Bachtina i Olgi Freudenberg wyłonił się zasadniczy problem badawczy mojej **dysertacji doktorskiej *Odnalezione w przekładzie. Translacje rosyjskich języków literaturoznawczych w polskim, angielskim i amerykańskim dyskursie humanistycznym (przypadki Olgi Michajłowny Freudenberg i Władimira Jakowlewicza Proppa)***. Punktem wyjścia moich rozważań było bowiem rozpoznanie, że oryginalne literaturoznawcze języki teoretyczne podlegają odkształceniom w zależności od przyjmujących je światopoglądów literaturoznawczych. To właśnie te światopoglądy, których najwyrazistszą i najczęściej badaną postacią są aktualne trendy metodologiczne, decydują o doborze tłumaczonych rozpraw, powodują adaptację źródłowych słowników pojęciowych i narzucają nowe konteksty wyjaśniania dla oryginalnych idei. Z drugiej zaś strony, międzyjęzykowe przekłady dyskursu teoretycznoliterackiego katalizują przemieszczenia literaturoznawczych pojęć, wyznaczają, modelują, wyposażają i utrwalają (lub przeciwnie: destabilizują) docelowe słowniki literaturoznawcze, prowadzą do zaognienia aktualnych teoretyczno-metodologicznych sporów, a tym samym – stymulują rozwój sukcesywnych literaturoznawczych światopoglądów i metodologii. Za podstawę moich rozważań w dysertacji doktorskiej posłużyły dwie koncepcje teoretyczne ukształtowane w pierwszych dekadach XX wieku w horyzoncie konfliktu „rosyjskiej szkoły formalnej” („morfologicznej”) oraz genetyczno-socjologicznych badań szkoły Nikołaja Marra, określanych jako „semantyczna paleontologia kultury”: „semantologia historyczna” Olgi Freudenberg oraz „morfologia” i „paleontologia” folkloru Władimira Proppa. Dla recepcji wschodnioeuropejskiego literaturoznawstwa w zachodniej humanistyce drugiej połowy XX wieku dwudziestego wieku dzieje obu koncepcji miały znaczenie paradygmatyczne. Skazane na ponadwierzwieczną nieobecność, spowodowaną sytuacją polityczną w Rosji Radzieckiej lat trzydziestych., a później pięćdziesiątych – mogły zostać wskrzeszone dopiero przez semiotyków tartuskich, którzy usytuowali je w nowym strukturalno-semiotycznym układzie odniesienia. W zachodniej humanistyce lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych Freudenberg i Propp podzielili los

Michaiła Bachtina wskutek popularnej tendencji, by każdego odkrywanego na zachodzie rosyjskiego teoretyka literatury klasyfikować jako formalistę i/lub strukturalistę (by przywołać rozpoznanie Igora Shaitanova). Zachodnie uprofilowania koncepcji Freudenberg i Proppa nie mogły być wówczas inne: dokonały się w okresie mody na „rosyjski formalizm” rozumiany jako antymarksizm, antyhistoryzm i „dziecięca choroba strukturalizmu” (określenie Romana Jakobsona). Podstawowe kryterium doboru „formalistycznych” tekstów stanowiła ich korespondencja z zachodnioeuropejskimi i amerykańskimi ideami strukturalistycznymi, a nie reprezentatywność dla literaturoznawstwa teoretycznego, które kształtowało się w Opożaniu i w Moskiewskim Kole Lingwistycznym. Zachodni komentatorzy metodycznie pomniejszali rolę kontekstów marrowskiego i marksistowskiego dla wyjaśniania rozpoznań Freudenberg i Proppa. Wszelkie odsyłacze do marrowskiej paleontologii semantycznej, jafetydologicznej folklorystyki i marksizmu zapisywali na rachunek ustępstw wymuszonych przez aktualną sytuację polityczno-naukową w Rosji Radzieckiej. W dyskursach badawczych Proppa i Freudenberg odnajdywali przede wszystkim prefiguracje zachodnioeuropejskiej antropologii strukturalnej i literaturoznawczych kierunków strukturalno-semiotycznych o podbudowie lingwistycznej. Tymczasem rekonstrukcja światopoglądowych rejestrów i metodologicznych założeń naukowego pisarstwa Freudenberg i Proppa doprowadziła mnie do rozpoznania biologistycznego podłoża, które zdecydowało o specyfice rosyjskiego dyskursu literaturoznawczego pierwszych dekad XX wieku, który w centrum swoich rozpoznań umieścił zagadnienie relacji między morfologią a ewolucją. Epistemologiczne i metodologiczne wykładniki biologizmu w naukowym pisarstwie Proppa i Freudenberg stanowią tę składową ich koncepcji (oraz sposobów wyłożenia owych koncepcji), która w przekładach uległa zasadniczej transformacji. Strukturalistyczno-semiotyczne transpozycje „morfologii” na „syntagmatykę”, a „paleontologii” na „paradygmatykę” oznaczały wymianę macierzystego dla obojga uczonych biologistycznego układu odniesienia na języki literaturoznawcze inspirowane kolejno: desaussure’owską lingwistyką, generatywistyką Noama Chomsky’ego i kopenhaską glossemantyką. Wyodrębniony fragment historii literaturoznawstwa umożliwił mi sprawdzenie obszarów łączliwości języków naukowych: biologicznego i literaturoznawczego (w postaci rosyjskiej „metody morfologicznej”) oraz biologicznego i językoznawczego (w Marrowskiej „semantyce paleontologicznej” i „nowym organicyzmie” Praskiego Koła Lingwistycznego). Pozwolił też opisać sploty języków literaturoznawczego i lingwistycznego (w postaci strukturalistycznej narratologii i generatywistyki tekstowej). Przede wszystkim jednak uzmysłowił mi kolizje języków wzajemnie nieodległych: sukcesywnych metodologii literaturoznawczych. Sygnalizowany w dysertacji doktorskiej problem biologizmu jako macierzystego kontekstu kulturowego teoretycznych propozycji Freudenberg i Proppa rozwinęłam następnie w monografii *Ewolucje teorii. Biologizm w modernistycznym literaturoznawstwie rosyjskim*.

Problematykę roli praktyk translacyjnych w dziejach literaturoznawczych metodologii podjęłam następnie w rozprawach: *Poetyka przekładu literaturoznawczego* (2007), *Od sjużetu do plotu (i z powrotem)* (2010) oraz *Parateksty w przekładzie literaturoznawczym* (2012), nie zaprzestając

praktyki przekładu naukowego. Prócz tłumaczeń pism Freudenberg, Bachtina, Miedwiediewa, Kanajewa i bachtinologów opublikowałam tłumaczenie monografii jednego z twórców współczesnej psychologii poznawczej i psychologii kulturowej Jerome'a Brunera *Kultura edukacji* [*The Culture of Education*] (2006, wyd. II 2010) oraz siedmiu rozpraw z zakresu teorii literatury, filologii klasycznej, lingwistyki, kulturoznawstwa i teorii przekładu literackiego (Krzysztofa Wrocławskiego *Croatian, Macedonian and Ukrainian National Ideas of their Ethnogeny* [*Wizje własnej etnogenezy w niektórych słowiańskich ideach narodowych (na przykładzie chorwackim, macedońskim i ukraińskim)*] (2002), Walentyny Kalininy *Antroponimy jako wyznaczniki tożsamości etnicznej* [*Antroponimy kak faktor etnicheskogo identiteta*] (2002), Michaiła W. Dmitriewa *Łacina jako medium wpływów zachodnich w kulturach wschodniosłowiańskich XVI–XVIIw.* [*Latin as a Medium of Western Influence upon East European Cultures of 16-17th centuries*] (2004), Danuty Ulickiej *The Non-Narrative Concept of Literary Studies Discourse* [*Nienarracyjna koncepcja dyskursu literaturoznawczego*] (2005), Johna Neubauera, *Czy zachodnia teoria opowiadania ma zastosowanie uniwersalne?* [*Is Western Narrative Theory Universally Applicable?*] (2004), Niny Braginskiej *Opowiadanie/ narracja jako produkt uboczny egzegezy* [*Narrative as a By-Product of Exegesis*] (2004) oraz Clive'a Scotta *Przekład i przestrzeń lektury* [*Translation and the Spaces of Reading*] (2014).

Ważnym dopełnieniem i zarazem sprawdzianem moich aktywności naukowo-badawczych jest **działalność dydaktyczna**. W latach 2008-2015 sprawowałam indywidualną opiekę naukową nad studentami Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. W czasie studiów doktoranckich w Zakładzie Poetyki i Teorii Literatury (obecnie: Zakład Poetyki, Teorii Literatury i Metodologii Badań Literackich) w Instytucie Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego prowadziłam nie tylko kursowe ćwiczenia z teorii literatury (2004-2006, studia stacjonarne), ale także konwersatoria z komparatystyki literackiej według programów autorskich: „Komparatystyka jako translatoologia” (2002-2003, studia stacjonarne) i „Rosyjska komparatystyka literacka i kulturowa” (2002-2004). W latach 2007–2013, już jako pracownik Instytutu Badań Literackich PAN, prowadziłam ćwiczenia i wykłady z przedmiotów Poetyka, Teoria literatury i Metodologia badań literackich na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (kierunek: Filologia Polska, studia niestacjonarne i stacjonarne). Rada Wydziału Nauk Humanistycznych UKSW upoważniła mnie nadto do kierowania pracami dyplomowymi realizowanymi na kierunku Filologia Polska. W latach 2008-2013 prowadziłam literaturoznawcze seminarium licencjackie, a później także literaturoznawcze seminarium magisterskie na studiach niestacjonarnych. Wypromowałam 6 prac licencjackich i 8 prac magisterskich. Jedną z kierowanych przeze mnie prac magisterskich, rozprawa mgr Agaty Mikołajko, *Wybrane serie przekładowe Owidiusza w modernistycznej literaturze polskiej*, otrzymała I nagrodę w Konkursie na najlepszą pracę magisterską na Wydziale Nauk Humanistycznych UKSW w roku akademickim 2012/13.

Obowiązki dydaktyczne łączyłam z **pracą organizacyjno-administracyjną na rzecz społeczności akademickiej**. W latach 2002-2006 pełniłam funkcję asystentki opiekuna roku w Kolegium Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych (obecnie: Kolegium Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych) Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 2003 i 2004 pracowałam na rzecz programu Akademii „Artes Liberales” (obecnie: Wydział „Artes Liberales”) Uniwersytetu Warszawskiego i pełniłam funkcje sekretarza Komisji Rekrutacyjnej do Akademii. Uczestniczyłam w organizacji kilku międzynarodowych wydarzeń naukowych: Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Opowiadanie w perspektywie badań porównawczych/ Narrative in the Light of Comparative Studies* (Zespół Antropologii Opowiadania, Zakład Poetyki i Teorii Literatury, Instytut Literatury Polskiej, Uniwersytet Warszawski, 2003), Międzynarodowej Konferencji Naukowej *The National Idea as a Research Problem*, Instytut Studiów Sławistycznych Polskiej Akademii Nauk (2000) oraz gościnnych wykładów prof. Borysa Uspienskiego (Uniwersytet Moskiewski/ Università degli Studi di Napoli Federico II) na Uniwersytecie Warszawskim (2003), zapewniając obsługę translatorską (m.in. symultaniczne tłumaczenie obrad konferencyjnych, abstraktów i artykułów do pokonferencyjnych monografii zbiorowych). Obecnie należę do komitetu organizacyjnego Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Polsko-russkiej literatury: recepcja i pieriewody” organizowanej przez Polską Akademię Nauk, Rosyjską Bibliotekę Państwową dla Młodzieży (*Rossijskaja gosudarstwiennaja biblioteka dla molodioży*) oraz Federalną Agencję Prasy i Komunikacji Masowej (*Federalnoje agentstwo po pieczati i massowym kommunikacyjam RF*) w dniach 24-27 lutego 2016 roku w Moskwie. W latach 2003-2006 należałam do Zespołu Redakcyjnego „Przeglądu Filozoficzno-Literackiego”.

Wielokrotnie podejmowałam **pracę w zespołach eksperckich i komisjach konkursowych**. W latach 2014 i 2015 należałam do Zespołu Ekspertów Narodowego Centrum Nauki. Byłam także Recenzentką projektów badawczych zgłaszanych do konkursów Narodowego Centrum Nauki i zakwalifikowanych do drugiego etapu oceny. Od 2011 roku współpracuję z Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSF) jako recenzent projektów badawczych (international Peer-Reviewer). W roku 2011 byłam członkinią komisji Konkursu na nowego pracownika naukowego Instytutu Badań Literackich PAN. Pełniłam funkcje eksperta podczas egzaminów do Collegium Invisibile na Uniwersytecie Warszawskim (2011) i jurora zawodów ogólnopolskich Olimpiady Literatury i Języka Polskiego (Instytut Badań Literackich PAN 2009 i 2010). Opracowałam propozycje tematów z zakresu Teorii Literatury na Olimpiadę Literatury i Języka Polskiego (centralny etap zawodów): „Literackość”, „Teoria powieści”, „Czas i przestrzeń w literaturze”, „Teoria narracji”, „Zagadnienia historii literatury”, „Mity, archetypy i symbole”, „Mimesis, prawda i fikcja” (2015). Recenzowałam artykuły nadsyłane do czasopism naukowych z listy ERIH: „Przeglądu Rusycystycznego” oraz „Zagadnień Rodzajowych Literackich”.

Jestem członkinią kilku **organizacji i stowarzyszeń naukowych**: Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego (od 2009) i Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Polonistycznych (od 2013). Od 2011 roku pełnię funkcje Prezesa Zarządu Fundacji „Centrum Międzynarodowych Badań Polonistycznych”, która współpracuje z Instytutem Badań Literackich PAN i wraz z Wydawnictwem IBL PAN podejmuje działania zmierzające do publikacji kolejnych tomów serii „Badania polonistyczne za granicą” oraz „Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej”.

Podpis:

